

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Dagmar Nygrínové a soudců JUDr. Marie Turkové a JUDr. Jiřího Pally v právní věci žalobce: **Ing. E. A.**, zast. JUDr. Zdeňkou Doležilkovou, advokátkou, se sídlem Přívozská 6, Ostrava – Moravská Ostrava, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**, se sídlem Křížová 25, Praha 5, o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 6. 2009, č. j. 43 Cad 186/2008 – 24,

t a k t o :

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 6. 2009, č. j. 43 Cad 186/2008 – 24, **se zrušuje a věc se vrací** tomuto soudu k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Rozhodnutím žalované ze dne 23. 7. 2008, č. X, byla žalobci podle § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění účinném ke dni vydání rozhodnutí (dále jen „zákon č. 582/1991 Sb.“) uložena povinnost vrátit přeplatek na starobním důchodu žalobcova zemřelého otce v částce 9912 Kč žalované do 15 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí. Své rozhodnutí žalovaná odůvodnila tak, že pro dobu od 4. 9. 2005 do 3. 10. 2005 byl vyplacen důchod žalobcova otce PhDr. L. A. v částce 9912 Kč měsíčně, ačkoliv nenáležel, na účet vedený u ČSOB – Poštovní spořitelny. Žalovaná proto požádala žalobce jako osobu, která měla oprávnění disponovat s prostředky na účtu zemřelého, o uhrazení vzniklého přeplatku.

Vydání rozhodnutí žalované ze dne 23. 7. 2008 předcházela rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 9. 10. 2007, sp. zn. 64 C 5/2007, kterým byl zamítnut návrh České správy sociálního zabezpečení jako žalobkyně (v tomto řízení), aby Ing. E. A. jako žalovaný (v tomto řízení) byl povinen zaplatit České správě sociálního zabezpečení částku

9912 Kč, a této byla současně uložena povinnost zaplatit Ing. E. A. i na náhradě nákladů řízení částku 11 781 Kč k rukám jeho zástupkyně. Dlužná částka byla podle tvrzení České správy sociálního zabezpečení vyplacena bez právního důvodu a představovala bezdůvodné obohacení ve smyslu § 451 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), neboť se jednalo o přeplatek v důsledku neoprávněné výplaty starobního důchodu po úmrtí PhDr. L. A., otce Ing. E. A., přičemž Ing. E. A. měl k účtu dispoziční právo. Česká správa sociálního zabezpečení totiž vyplatila důchod zemřelého otce Ing. E. A. za období od 4. 9. 2005 do 3. 10. 2005, splatný 4. dne v měsíci, ještě po jeho úmrtí dne X. Okresní soud v Ostravě dospěl k závěru, že žalobě nelze vyhovět. Důchod byl podle názoru soudu splatný 2. 9. 2005, tedy v době, kdy otec Ing. E. A. žil. Rozhodující je přitom den, kdy se stal důchod splatným, a nikoliv den, kdy nárok na důchod vznikl, tedy 4. 9. 2005.

Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 4. 2008, č. j. 11 Co 99/2008 – 27, byl k odvolání České správy sociálního zabezpečení rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 9. 10. 2007 zrušen, řízení bylo zastaveno a věc byla v souladu s ustanovením § 221 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“) postoupena České správě sociálního zabezpečení jako příslušnému orgánu sociálního zabezpečení. Současně jí byla uložena povinnost zaplatit Ing. E. A. na náhradě nákladů řízení 8211 Kč a na náhradě nákladů odvolacího řízení 5712 Kč, vše k rukám jeho zástupkyně. V odůvodnění krajský soud uvedl, že projednání věci brání nedostatek pravomoci soudu. Dovodil, že o nárocích na dávky důchodového zabezpečení, jakož i o povinnosti příjemce dávky vrátit neprávem nebo nesprávně vyplacenou dávku rozhoduje výhradně orgán sociálního zabezpečení, který je příslušný rozhodovat o přiznání nebo odnětí dávky. Tímto orgánem nemůže být soud v nalézacím řízení, u něhož není v intencích § 7 o. s. ř. dána pravomoc rozhodovat o vrácení přeplatku z titulu bezdůvodného obohacení. V předmětné věci se jedná o vztah ve smyslu § 3 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. mezi Českou správou sociálního zabezpečení jako orgánem sociálního zabezpečení a otcem Ing. E. A. jako příjemcem dávky. Krajský soud uzavřel, že na tento případ je třeba aplikovat závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2006, sp. zn. 33 Odo 1149/2004, podle nichž *bezdůvodné obohacení získané (mimo jiné) plněním bez právního důvodu musí mít vždy základ v občanskoprávních vztazích, zatímco v předmětné věci vznikl právní vztah mezi orgánem sociálního zabezpečení a příjemcem dávky na základě zák. č. 582/1991 Sb. Skutečnost, že příjemce dávky zemře, je bez jakéhokoli významu ve vztahu k tomuto učiněnému závěru, neboť smrtí příjemce dávky se nemůže změnit vztah vzniklý mezi příjemcem dávky a orgánem sociálního zabezpečení na základě zákona o sociálním zabezpečení na vztah občanskoprávní.*

Proti rozhodnutí žalované ze dne 23. 7. 2008, č. X, kterým byla žalobci uložena povinnost vrátit přeplatek na starobním důchodu jeho zemřelého otce, se žalobce bránil žalobou ze dne 6. 10. 2008, v níž navrhl, aby Krajský soud v Ostravě (jako soud ve správním soudnictví) napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil žalované k dalšímu řízení. Namítal, že napadené rozhodnutí je nezákonné pro nepřezkoumatelnost, neboť postrádá řádné odůvodnění ve smyslu § 68 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“) ve spojení s § 108 zákona č. 582/1991 Sb. V této souvislosti poukázal na konstantní judikaturu Nejvyššího správního soudu, konkrétně rozsudek ze dne 28. 8. 2007, č. j. 6 Ads 87/2006 – 36, publikován pod č.

1389/2007 Sb. NSS. Dále namítal porušení § 36 odst. 3 správního řádu, neboť žalovaná mu nedala možnost vyjádřit se k podkladům rozhodnutí. Zejména však zdůraznil, že žádný přeplatek na starobním důchodu jeho zemřelého otce nevznikl, neboť jeho otec PhDr. L. A. zemřel až v sobotu X, tedy po splatnosti důchodu. Protože splatnost důchodu (4. dne v měsíci) připadla na neděli a protože důchody jsou podle zákona vypláceny dopředu, byl důchod na měsíc září 2005 splatný již v pátek 2. 9. 2005, kdy byl také žalovanou převeden na bankovní účet otce. Pokud otec zemřel teprve dne X, stal se jeho splatný a vyplacený starobní důchod na měsíc září 2005 součástí dědictví. Na podporu svého tvrzení žalobce poukázal na to, že ke stejnému závěru dospěl též Okresní soud v Ostravě ve shora uvedeném rozsudku ze dne 9. 10. 2007. Mimoto vyjádřil své přesvědčení, že v předmětné věci nejsou naplněny podmínky aplikace § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., neboť žalobce ani jeho zemřelý otec neporušili žádnou jim uloženou povinnost ani nic nezpůsobili, neboť jeho otec přijal důchod dne 2. 9. 2005 v dobré víře, že mu tento právem náleží.

Žalovaná ve vyjádření k žalobě ze dne 24. 11. 2008 navrhla zamítnutí žaloby. Uvedla, že důchod byl zemřelému otci žalobce vyplácen na účet v souladu s ustanovením § 116 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. Splatnost důchodu byla stanovena na 4. den v měsíci, v měsíci září 2005 by proto důchod náležel od 4. 9. 2005 do 3. 10. 2005. V důsledku toho, že otec žalobce dne X zemřel, nárok na výplatu dávky důchodového pojištění od 4. 9. 2005 již neměl. Jelikož důchod vyplácený na účet je ze zákona nutno zasílat tak, aby měl důchodce splátku důchodu na svém účtu nejpozději v den splatnosti důchodu, byla splátka 9912 Kč, náležející otci žalobce ke dni splatnosti důchodu v neděli 4. 9. 2005, na účet zaslána v pátek 2. 9. 2005. Mohla ovšem být zaslána kterýkoliv jiný předcházející den, což by nic neměnilo na skutečnosti, že nárok na výplatu důchodu by nastal až dne 4. 9. 2005. Žalovaná zdůraznila, že splatnost důchodu byla 4. dne v měsíci a nesouvisí s dnem připsání měsíční splátky na účet již dne 2. 9. 2005. Jelikož příjemce důchodu zemřel dne X, tedy přede dnem splatnosti 4. 9. 2005, neměl nejen nárok na výplatu důchodu, ale ani nárok na důchod, který smrtí zaniká. Připsání příslušné měsíční splátky důchodu na účet přede dnem splatnosti neznamena, že dávka náleží a může se s ní volně disponovat pouze z toho titulu, že je připsána na účet. Nárok na výplatu dávky totiž nastává stanoveným dnem splatnosti, nikoliv připsáním na účet. Žalovaná uzavřela, že nikdy netvrdila, že by zemřelý otec žalobce porušil vzhledem k navíc vyplacené dávce jakoukoliv povinnost. Žalobce jako jediný disponent účtu, na nějž byla dávka vyplacena, však musel vědět, že na účet jsou pravidelně zasílány důchodové dávky jeho otce. Z okolností musel předpokládat, že nárok na výplatu důchodu smrtí důchodce zaniká. Výběrem finančních částek z účtu tak vědomě způsobil, že důchod byl vyplacen neprávem.

Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 22. 6. 2009, č. j. 43 Cad 186/2008 – 24, žalobu zamítl a rozhodl dále, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. V odůvodnění rozvedl, že nárok žalobcova otce PhDr. L. A. na starobní důchod vznikl dne 23. 1. 1995, kdy jmenovaný dovršil 60 let věku a splnil též podmínku 25 let pojištění. Na základě žádosti mu byl starobní důchod přiznán a vyplácen od 2. 1. 1997, přičemž nárok na výplatu důchodu trval až do data jeho úmrtí. Den splatnosti důchodu byl žalovanou jako plátcem dávky stanoven na 4. den v kalendářním měsíci, čemuž odpovídal i doplatek k důchodu při jeho zpětném přiznání, vyměřený za období od 2. 1. 1997 do 3. 9. 1997. Od 4. 9. 1997 byla výplata důchodu prováděna dopředu v pravidelných lhůtách,

v souladu s ustanovením § 116 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. Žalovaná proto předávala zúčtovací data a převodní příkaz k výplatě důchodu bankovnímu ústavu s časovým předstihem před určeným dnem odpisu finančních prostředků na výplaty důchodů, a nemohla tedy zabránit tomu, aby na účet i přes úmrtí žalobceva otce jako poživatele důchodu nebyl poukázán a v pátek 2. 9. 2005 připsán důchod se splatností v neděli 4. 9. 2005, na který však již nárok zanikl, neboť otec žalobce v sobotu X zemřel. Krajský soud dospěl k závěru, že napadené rozhodnutí bylo vydáno v souladu s platnými právními předpisy, když nárok na výplatu dávky důchodového pojištění od 4. 9. 2005 již otec žalobce neměl. Nelze přitom zaměňovat splatnost důchodu a den jeho připsání na účet, jakož ani nárok na důchod, který smrtí zaniká.

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě napadl žalobce (dále též „stěžovatel“) kasační stížností ze dne 30. 7. 2009, podanou z důvodů uvedených v ustanovení § 103 odst. 1 písm. a) a d) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s.“), v níž navrhl, aby Nejvyšší správní soud napadený rozsudek zrušil a věc vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení. Namítal, že krajský soud nezohlednil jeho námítky v žalobě, že rozhodnutí žalované ze dne 23. 7. 2008 je podle jeho názoru nezákonné pro nepřezkoumatelnost, neboť postrádá řádné odůvodnění ve smyslu § 68 odst. 3 a při jeho vydání nebylo dále respektováno ustanovení § 36 odst. 3 správního řádu. Následně zopakoval svoji argumentaci ze žaloby, že žádný přeplatek na starobním důchodu jeho zemřelého otce nevznikl, neboť jeho otec PhDr. L. A. zemřel až po splatnosti důchodu v sobotu X. Protože splatnost důchodu (4. dne v měsíci) připadla na neděli a protože důchody jsou podle zákona vypláceny dopředu, byl důchod na měsíc září 2005 splatný již v pátek 2. 9. 2005, kdy byl také žalovanou převeden na bankovní účet otce. Pokud otec zemřel až dne X, stal se jeho splatný a vyplacený starobní důchod na měsíc září 2005 součástí dědictví. Stěžovatel uzavřel, že v předmětné věci nebyly podle jeho názoru naplněny podmínky aplikace § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., neboť on ani jeho zemřelý otec neporušili žádnou jim uloženou povinnost ani nic nezpůsobili, neboť jeho otec přijal důchod dne 2. 9. 2005 v dobré víře, že mu právem náleží.

Žalovaná ve sdělení ze dne 5. 11. 2009 uvedla, že ve smyslu § 108 odst. 1 s. ř. s. nevyužije možnosti vyjádřit se k obsahu kasační stížnosti.

Návrhem ze dne 22. 6. 2010 na zahájení řízení o kompetenčním sporu předložil Nejvyšší správní soud věc zvláštnímu senátu zřízenému podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů (dále jen „zákon č. 131/2002 Sb.“), v němž navrhl, aby zvláštní senát rozhodl, že příslušný vydat rozhodnutí ve věci je soud v občanském soudním řízení, a současně zrušil usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 4. 2008, č. j. 11 Co 99/2008 - 27. Nejvyšší správní soud podal tento návrh na základě závěru, že předmětná věc nenáleží do pravomoci soudů ve správním soudnictví, nýbrž že náleží do pravomoci soudů v občanském soudním řízení, tedy opačného právního názoru, než k jakému dospěl Krajský soud v Ostravě v uvedeném usnesení. Nejvyšší správní soud přitom vyšel z přesvědčení, že na výplatu dávek důchodového pojištění, prováděnou podle zákona č. 582/1991 Sb., nelze obecně aplikovat institut právního nástupnictví. Poukázal na ustanovení § 3 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění a § 63 téhož zákona *a contrario*, z nichž dovodil, že nárok na výplatu důchodu zaniká zásadně smrtí, přičemž posledně uvedené ustanovení zakotvuje pro případ smrti oprávněného výhradně přechod nároku

na částky splatné do dne smrti oprávněného, a to současně s právním nástupnictvím v tomto ustanovení vyjmenovaných osob blízkých ve formě vstoupení do dalšího řízení o dávce, zemřel-li oprávněný po uplatnění nároku na tuto dávku.

Nejvyšší správní soud v návrhu dále dospěl k závěru, že napadené rozhodnutí žalované o povinnosti žalobce vrátit přeplatek na dávce důchodového pojištění žalobcova zemřelého otce jako oprávněného nebylo možno založit na ustanovení § 118a zákona č. 582/1991 Sb., jak učinila žalovaná, neboť zde vymezená povinnost (odpovědnost) je výslovně vázána jen na příjemce dávky ve smyslu § 64 odst. 1 věty první zákona o důchodovém pojištění, jímž žalobce nebyl. Ustanovení § 118a zákona č. 582/1991 Sb. zakotvuje výhradně právní vztah mezi plátcem a příjemcem důchodu. Nelze je použít a na jeho základě dovozovat vznik jakéhokoliv odpovědnostního právního vztahu mezi plátcem důchodu a jinou osobou, neboť odpovědnost příjemce dávky vychází z principu subjektivní odpovědnosti založené na zavinění, kterou nelze přenést na jiného. Nejvyšší správní soud uzavřel, že podle jeho názoru je vyloučeno, aby plátce důchodu na základě ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. vymáhal přeplatek důchodu na jakémkoliv jiné osobě než příjemci dávky, a není proto možné právní vztah mezi žalovanou jakožto plátcem důchodu na straně jedné a žalobcem, který byl pouze osobou mající oprávnění disponovat s prostředky na bankovním účtu příjemce dávky, hodnotit jinak než jako právní vztah soukromoprávní, zřejmě jako odpovědnostní právní vztah z titulu bezdůvodného obohacení ve smyslu § 451 odst. 2 občanského zákoníku.

Usnesením zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb. ze dne 18. 11. 2010, č. j. Konf 53/2010 – 20, byl návrh Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 6. 2010 odmítnut. Své rozhodnutí zvláštní senát odůvodnil tak, že Nejvyšší správní soud není oprávněn popřít svou pravomoc rozhodnout o kasační stížnosti a takovou možnost (popřít pravomoc rozhodnout o žalobě podané k přezkoumání správního aktu) nemá za okolností, jaké nastaly v projednávané věci, ani krajský soud v soudním řízení správním. Soudy ve správním soudnictví mohou vyjádřit právní názor na otázku pravomoci správního orgánu k vydání rozhodnutí toliko v rámci přezkumu správního rozhodnutí. Jediným, kdo je v projednávané věci oprávněn svou pravomoc popřít (a může se tak stát stranou kompetenčního sporu), je žalovaná Česká správa sociálního zabezpečení; ta však neshledala nedostatek své pravomoci a vydala meritorní rozhodnutí. Pokud soudy ve správním soudnictví vysloví v rámci přezkumu správního aktu názor o nedostatku pravomoci České správy sociálního zabezpečení, bude na tomto správním orgánu, aby případně podal návrh na rozhodnutí kompetenčního sporu. Zvláštní senát uzavřel, že v posuzované věci nebyla splněna základní podmínka předvídaná v hypotéze ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 131/2002 Sb., a to vzájemné popření pravomoci vydat rozhodnutí stranami tohoto sporu, kterými by mohly být Česká správa sociálního zabezpečení jako orgán moci výkonné a Krajský a Okresní soud v Ostravě jako soudy v občanském soudním řízení.

Nejvyšší správní soud poté nejprve posoudil zákonné náležitosti kasační stížnosti a konstatoval, že kasační stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou, proti rozhodnutí, proti němuž je kasační stížnost ve smyslu § 102 s. ř. s. přípustná, a stěžovatel je v souladu s § 105 odst. 2 s. ř. s. zastoupen advokátem. Poté Nejvyšší správní soud přezkoumal důvodnost kasační stížnosti v souladu s ustanovením § 109 odst. 2 a 3 s. ř. s., v mezích

jejího rozsahu a uplatněných důvodů. Neshledal přitom vady podle § 109 odst. 3 s. ř. s., k nimž by musel přihlídnout z úřední povinnosti.

Z obsahu kasační stížnosti vyplývá, že ji stěžovatel podal z důvodů uvedených v ustanovení § 103 odst. 1 písm. a) a d) s. ř. s. Podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. lze kasační stížnost podat z důvodu tvrzené *nezákonnosti spočívající v nesprávném posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení*. Nesprávné posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení spočívá v tom, že na správně zjištěný skutkový stav je aplikován nesprávný právní názor, popř. je sice aplikován správný právní názor, ale tento je nesprávně vyložen. Podle písm. d) téhož ustanovení lze kasační stížnost podat z důvodu tvrzené *nepřezkoumatelnosti spočívající v nesrozumitelnosti nebo nedostatku důvodů rozhodnutí, popřípadě v jiné vadě řízení před soudem, mohla-li mít taková vada za následek nezákonné rozhodnutí o věci samé*.

Po přezkoumání kasační stížnosti dospěl Nejvyšší správní soud k závěru, že **kasační stížnost je důvodná**.

Posouzení projednávané věci je odvislé od zodpovězení mezi účastníky sporné právní otázky, když podle opakovaných tvrzení stěžovatele v kasační stížnosti, jakož i v předchozím průběhu řízení žádný přeplatek na starobním důchodu jeho zemřelého otce nevznikl, neboť jeho otec PhDr. L. A. zemřel až po splatnosti důchodu v sobotu X. Protože splatnost důchodu (4. dne v měsíci) připadla na neděli a protože důchody jsou podle zákona vypláceny dopředu, byl důchod na měsíc září 2005 splatný již v pátek 2. 9. 2005, kdy byl také žalovanou převeden na bankovní účet otce. Pokud otec zemřel až dne X, stal se jeho splatný a vyplacený starobní důchod na měsíc září 2005 součástí dědictví. Podle názoru stěžovatele nebyly naplněny podmínky aplikace § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., neboť stěžovatel ani jeho zemřelý otec neporušili žádnou jim uloženou povinnost ani nic nezpůsobili, neboť otec přijal důchod dne 2. 9. 2005 v dobré víře, že mu právem náleží.

Žalovaná je opačného právního názoru (jak vyplývá z jejího vyjádření k žalobě, když ke kasační stížnosti se nevyjádřila), totiž že splatnost důchodu byla stanovena na 4. den v měsíci, v měsíci září 2005 by proto důchod náležel od 4. 9. 2005 do 3. 10. 2005. V důsledku toho, že otec stěžovatele dne X zemřel, nárok na výplatu důchodu od 4. 9. 2005 již neměl. Jelikož důchod vyplácený na účet je ze zákona (§ 116 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb.) nutno zasílat tak, aby měl důchodce splátku důchodu na svém účtu nejpozději v den splatnosti, byla splátka 9912 Kč, náležející otci stěžovatele ke dni splatnosti důchodu 4. 9. 2005, na účet zaslána (připsána) již dne 2. 9. 2005. V důsledku toho, že příjemce důchodu zemřel dne X, tedy přede dnem splatnosti 4. 9. 2005, neměl nejen nárok na výplatu důchodu, ale ani nárok na důchod, který smrtí zaniká. Připsání příslušné měsíční splátky důchodu na účet přede dnem splatnosti podle žalované neznamena, že dávka náleží a může se s ní volně disponovat pouze z toho titulu, že je připsána na účet. Nárok na výplatu dávky totiž nastává teprve stanoveným dnem splatnosti, nikoliv připsáním na účet. Stěžovatel jako jediný disponent účtu, na něj byla dávka vyplacena, musel vědět, že na účet jsou pravidelně zasílány důchodové dávky jeho otce a z okolností musel předpokládat, že nárok na výplatu důchodu smrtí otce zanikl. Výběrem finančních částek z účtu tak stěžovatel vědomě způsobil, že důchod byl vyplacen neprávem.

Nejvyšší správní soud dospěl po důkladnějším posouzení věci k závěru, který vyjádřil již ve svém návrhu na zahájení řízení o kompetenčním sporu ze dne 22. 6. 2010, totiž že **žalovaná nebyla oprávněna uložit stěžovateli povinnost vrátit přeplatek na starobním důchodu stěžovatelova zemřelého otce, jak napadeným rozhodnutím učinila, podle ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb.**

Podle § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. *jestliže důchod byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, protože příjemce důchodu nesplnil některou jemu uloženou povinnost, přijal důchod nebo jeho část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, nebo vědomě jinak způsobil, že důchod nebo jeho část byl vyplácen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, má plátce důchodu vůči příjemci důchodu nárok na vrácení, popřípadě náhradu nesprávně vyplacené částky.* Povinnost (odpovědnost) podle ustanovení § 118a zákona č. 582/1991 Sb. je výslovně vázána jen na příjemce dávky ve smyslu § 64 odst. 1 věty první zákona o důchodovém pojištění, podle níž *příjemcem důchodu je oprávněný nebo jeho zákonný zástupce anebo zvláštní příjemce.* Kdo je zvláštním příjemcem, stanoví § 118 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., podle něhož *je zvláštním příjemcem dávky důchodového pojištění a) občan určený rozhodnutím obecního úřadu podle § 10, b) občan, kterému byl sirotčí důchod vyplácen do dne nabytí způsobilosti dítěte k právním úkonům, a to od tohoto dne.*

Ze spisové dokumentace je zřejmé, že stěžovatel nebyl za života svého otce příjemcem dávky otcova starobního důchodu, neboť nebyl oprávněným (tím byl jeho otec), nebyl ani jeho zákonným zástupcem a nebyl ani zvláštním příjemcem dávky ve smyslu ustanovení § 118 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. Ustanovení § 118a zákona č. 582/1991 Sb. zakotvuje výhradně právní vztah mezi plátcem a příjemcem důchodu. Nelze je použít a na jeho základě dovozovat vznik jakéhokoli odpovědnostního právního vztahu mezi plátcem a jinou osobou než příjemcem důchodu, a to i z toho důvodu, že odpovědnost příjemce dávky vychází z principu subjektivní odpovědnosti založené na zavinění, kterou nelze přenést na jiného. Je vyloučeno, aby plátce důchodu na základě ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. vymáhal přeplatek důchodu na jakémkoli jiné osobě než příjemci dávky, ve zde projednávané věci stěžovateli, který byl pouze osobou mající oprávnění disponovat s prostředky na bankovním účtu příjemce dávky.

I pro případ, že by snad žalovaná založila napadené rozhodnutí na jiném ustanovení než § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., dospěl Nejvyšší správní soud k obecnému závěru, že žalovaná nebyla v projednávané věci oprávněna stěžovateli uložit povinnost vrátit přeplatek na starobním důchodu jeho zemřelého otce, a to z toho důvodu, že **dávky důchodového pojištění, které již byly vyplaceny v souladu s příslušnými zákonnými ustanoveními, nelze zpětně vymáhat.** Snížení či odnětí důchodu, jakož i zastavení jeho výplaty lze ze zákona provádět zásadně toliko do budoucna, s výjimkou případů, kdy tyto dávky byly vyplaceny neprávem v důsledku zaviněného porušení povinností ze strany příjemce dávky (srov. HŮRKA, P. in Tröster, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 5. vyd. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 106-108. PŘIB, J. in Přib, J., Voříšek, P. *Důchodové předpisy s komentářem*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2010. s. 241.).

K témuž závěru dospěl již dříve i Nejvyšší správní soud ve své judikatuře, když například v rozsudku ze dne 31. 8. 2010, č. j. 4 Ads 64/2010 – 59, judikoval, že z citace uvedených zákonných ustanovení (§ 56 odst. 1 písm. a) a c) zákona o důchodovém pojištění) je patrné, že odnětí nebo zastavení výplaty důchodu se provádí vždy do budoucna, tj. ode dne následujícího po dni, jímž uplynulo období, za které již byl důchod vyplacen. Jinou otázkou pak je vrácení neprávem vyplacených částek, kdy je nutno posuzovat, z jakého důvodu došlo k neoprávněné výplatě důchodu. Jestliže byl důchod vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, protože příjemce důchodu nesplnil některou jemu uloženou povinnost (zejména ohlašovaci), přijal důchod nebo jeho část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce než náležel, nebo vědomě jinak způsobil, že důchod nebo jeho část byl vyplácen neprávem nebo ve vyšší částce než náležel, má plátce důchodu vůči příjemci důchodu nárok na vrácení, popřípadě náhradu nesprávně vyplacené částky (§ 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení).

Vedle již citovaného § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. je k tomuto závěru třeba dospět na základě ustanovení § 56 odst. 1 písm. a) a c) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění účinném ke dni vydání rozhodnutí (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“), podle něhož zjistí-li se, že nárok na důchod nebo na jeho výplatu zanikl, důchod se odejme nebo jeho výplata se zastaví, a to ode dne následujícího po dni, jímž uplynulo období, za které již byl vyplacen; zjistí-li se, že důchod byl přiznán nebo je vyplácen ve vyšší částce, než v jaké náleží, nebo byl přiznán nebo se vyplácí neprávem, důchod se sníží nebo odejme nebo jeho výplata se zastaví, a to ode dne následujícího po dni, jímž uplynulo období, za které již byl vyplacen.

Na podporu uvedeného závěru lze poukázat rovněž na jiná zákonná ustanovení, zakotvující výplatu dávek sociálního zabezpečení. Podle § 124 odst. 1 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož pojištěnec nebo jiný příjemce dávky, který nesplnil některou jemu uloženou povinnost nebo přijal dávku nebo její část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byla vyplacena neprávem nebo ve vyšší částce, než náležela, anebo jinak zavinil, že dávka byla vyplacena neprávem nebo ve vyšší částce, než náležela, je povinen uhradit plátcí dávky přeplatek na dávce. Jestliže jiná fyzická osoba nebo právnická osoba zavinila, že dávka byla vyplacena neprávem nebo ve vyšší částce, než náležela, je povinna uhradit plátcí dávky přeplatek na dávce. Podle § 52 písm. a) a c) téhož zákona zjistí-li se, že nárok na dávku nebo na její výplatu zanikl, dávka se odejme nebo se její výplata zastaví, a to ode dne následujícího po dni, jímž uplynulo období, za které již byla vyplacena; zjistí-li se, že dávka byla přiznána nebo je vyplácena ve vyšší částce, než v jaké náleží, nebo byla přiznána nebo se vyplácí neprávem, dávka se sníží nebo odejme nebo se její výplata zastaví, a to ode dne následujícího po dni, jímž uplynulo období, za které již byla vyplacena. Obsahově totožné právní normy přitom byly zakotveny i v § 48 zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, který byl s účinností od 1. 1. 2009 nahrazen zákonem č. 187/1996 Sb.

Podle § 62 odst. 1 věty první zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, příjemce dávky, který nesplnil některou jemu uloženou povinnost nebo přijal dávku nebo její část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byla vyplacena neprávem nebo ve vyšší částce, než náležela, nebo jinak způsobil, že dávka byla vyplacena neprávem nebo v nesprávné výši, je povinen částky neprávem přijaté vrátit; to neplatí, jde-li o

přeplatek na rodičovském příspěvku. Podle § 53 odst. 2 věty první téhož zákona dávka neprávem a) přiznaná, b) vyplácená, nebo c) vyplácená ve vyšší částce, než v jaké náleží, se odejme nebo se její výplata zastaví nebo sníží, a to dnem následujícím po dni, jímž uplynulo období, za které již byla vyplacena. Podle § 22 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, příjemce příspěvku, který přijal příspěvek nebo jeho část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, nebo jinak způsobil, že příspěvek byl vyplacen neprávem nebo v nesprávné výši, je povinen tento přeplatek vrátit. Podle § 14 odst. 5 téhož zákona změní-li se skutečnosti rozhodné pro nárok na příspěvek tak, že příspěvek nenáleží, příspěvek se odejme od prvního dne kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž byl příspěvek vyplacen. Obdobná konstrukce je pak zakotvena i v dalších předpisech, mimo jiné v ustanoveních § 51 odst. 1 a § 45 odst. 2 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, nebo § 55 odst. 1 a 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Nejvyšší správní soud konstatuje, že pokud v projednávané věci byla splatnost důchodu stěžovatelova zemřelého otce stanovena na 4. den v měsíci, v měsíci září 2005 důchod náležel pro dobu od 4. 9. 2005 do 3. 10. 2005. Pokud otec stěžovatele dne X zemřel, stalo se tak před splatností důchodu. S krajským soudem lze souhlasit potud, že žalovaná postupovala plně v souladu s ustanovením § 116 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., podle něhož *dávky důchodového pojištění se vyplácejí dopředu v pravidelných měsíčních lhůtách určených plátcem dávky, nestanoví-li se dále jinak*, pokud důchod vyplácený na účet stěžovatelova otce za měsíc září 2005 poukázala na tento účet již dne 1. 9. 2005 a tento důchod byl na účet stěžovatelova otce připsán v pátek 2. 9. 2005, tedy tak, aby měl otec stěžovatele tuto splátku důchodu na svém účtu nejpozději v den splatnosti, tedy v neděli 4. 9. 2005.

S ohledem na výše uvedené úvahy Nejvyšší správní soud uzavírá, že však žalovaná nebyla v rámci svých pravomocí, vymezených v § 5 a navazujících ustanoveních zákona č. 582/1991 Sb., popř. jinými předpisy veřejného práva, oprávněna uložit stěžovateli povinnost vrátit tento přeplatek na starobním důchodu stěžovatelova zemřelého otce za měsíc září 2005 podle § 118a odst. 1 zák. č. 582/1991 Sb., jak napadeným rozhodnutím učinila. Pro vytvoření tohoto závěru není přitom rozhodné, zda za situace, kdy splátka důchodu, byť určená pro období od 4. 9. 2005 do 3. 10. 2005, byla připsána na účet příjemce dávky PhDr. L. A. ještě za jeho života a v souladu s ustanovením § 116 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., stala se jeho smrtí součástí dědictví, jak namítá stěžovatel, nebo, zda se součástí dědictví nestala, neboť otec stěžovatele s ohledem na skutečnost, že zemřel přede dnem splatnosti důchodu, již na její výplatu nárok neměl a stěžovateli tak jako osobě mající oprávnění disponovat s prostředky na bankovním účtu jeho otce, vzniklo bezdůvodné obohacení. Vyřešení této otázky však podle názoru Nejvyššího správního soudu náleží soudům v občanském soudním řízení a nikoliv soudům ve správním soudnictví, neboť právní vztah mezi žalovanou jakožto plátcem důchodu na straně jedné a žalobcem, jakožto osoby mající pouze oprávnění disponovat s prostředky na bankovním účtu příjemce dávky, nelze hodnotit jinak než jako vztah soukromoprávní.

Ostatními námitkami stěžovatele, tedy zejména, že krajský soud nezohlednil jeho námitky v žalobě, že napadené rozhodnutí žalované je podle jeho názoru nezákonné pro

porušení ustanovení § 68 odst. 3 a § 36 odst. 3 správního řádu, se Nejvyšší správní soud již nezabýval, neboť by to bylo již nadbytečné.

Na základě výše uvedených důvodů dospěl Nejvyšší správní soud po přezkoumání napadeného rozsudku Krajského soudu v Ostravě, napadeného rozhodnutí žalované, jakož i další spisové dokumentace k závěru, že žalovaná nebyla oprávněna uložit stěžovateli povinnost vrátit přeplatek na starobním důchodu stěžovatelova zemřelého otce, jak napadeným rozhodnutím učinila, a pokud krajský soud v napadeném rozsudku dospěl k jinému právní závěru a žalobu zamítl, Nejvyššímu správnímu soudu nezbylo než konstatovat nezákonnost napadeného rozsudku, spočívající v nesprávném posouzení právní otázky krajským soudem v předcházejícím řízení, když na správně zjištěný skutkový stav byl krajským soudem aplikován nesprávný právní názor. Byl proto naplněn stěžovatelem tvrzený důvod pro podání kasační stížnosti podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s., za použití ustanovení § 109 odst. 2 a 3 s. ř. s. Kasační stížnost je proto důvodná a Nejvyšší správní soud rozsudek krajského soudu podle § 110 odst. 1 s. ř. s. zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Podle § 110 odst. 3 s. ř. s. *zruší-li Nejvyšší správní soud rozhodnutí krajského soudu a vrátí-li mu věc k dalšímu řízení, je krajský soud vázán právním názorem vysloveným Nejvyšším správním soudem ve zrušovacím rozhodnutí.* Na Krajském soudě v Ostravě proto nyní bude, aby zrušil napadené rozhodnutí žalované pro nezákonnost podle § 78 odst. 1 s. ř. s. a věc vrátil žalované k dalšímu řízení. Přitom ponechá na zvážení žalované, zda v intencích shora uvedených závěrů usnesení zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb. ze dne 18. 11. 2010, č. j. Konf 53/2010 – 20, podá návrh na rozhodnutí kompetenčního sporu ve smyslu ustanovení § 1 odst. 1 písm. a) a odst. 2 věty druhé zákona č. 131/2002 Sb., jehož stranami bude žalovaná jako orgán moci výkonné a Krajský soud v Ostravě a Okresní soud v Ostravě jako soudy v občanském soudním řízení.

V novém rozhodnutí krajský soud rozhodne v souladu s § 110 odst. 2 s. ř. s. také o náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti.

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 13. dubna 2011

JUDr. Dagmar Nygrínová
předsedkyně senátu